

Praktijkgericht onderzoek

met en voor docenten bewegingsonderwijs

In het project 'Persoonlijke en sociale vorming in en door bewegingsonderwijs' wordt praktijkgericht onderzoek gedaan waarbij gebruik wordt gemaakt van co-creatie: docenten bewegingsonderwijs, opleidingsdocenten van de Halo en onderzoekers van het lectoraat Sportpedagogiek proberen samen een programma of methode te ontwikkelen om in de lessen bewegingsonderwijs op systematische wijze bij te dragen aan de persoonlijke en sociale vorming van leerlingen. Dit artikel gaat over die samenwerking.

TEKST ANNE LUDERUS & FRANK JACOBS

Anne Luderus en Frank Jacobs zijn beide docent aan de Halo

De docenten bewegingsonderwijs en opleidingsdocenten/onderzoekers trekken samen op in het project. Zij identificeren samen onderzoeksvragen, wisselen kennis en vaardigheden uit die mogelijk kunnen bijdragen aan antwoorden op de onderzoeksvragen en schatten samen wetenschappelijke programma's en methoden in op hun waarde voor het bewegingsonderwijs in Nederland. Het doel is de praktijk te verrijken met een bewezen methode om systematisch bij te dragen aan de persoonlijke en sociale vorming en daarmee ook de opleiding tot docent bewegingsonderwijs te verrijken met een nieuwe inhoud.

Bijdrage aan persoonlijke en sociale vorming

Docenten bewegingsonderwijs vinden hun vak zeer geschikt om bij te dragen aan de persoonlijke- en sociale vorming (Klaassen & Rijkstra, 2016). Ook in onderzoek van Jacobs, Knoppers & Webb (2013) komt naar voren dat docenten bewegingsonderwijs van mening zijn dat hun vak van grote waarde kan zijn voor de persoonlijke en sociale vorming. Veel docenten geven zelfs aan dat dit een van de belangrijkste

functies van het vak is. Echter, in datzelfde onderzoek geven docenten aan niet op planmatige wijze te werken aan de persoonlijke en sociale vorming, zij handelen vaak op grond van hun eigen idee, gebaseerd op eigen sportverleden en eigen ervaring in het onderwijs. Zij melden dit niet specifiek geleerd te hebben in hun opleiding.

Naast wat docenten bewegingsonderwijs aangeven heeft de onderwijsraad in 2013 het vierjaarlijkse rapport over de stand van educatief Nederland geschreven met de veelzeggende titel: "Een smalle kijk op onderwijs". In dit rapport wordt geconstateerd dat de breed vormende taak van het onderwijs onvoldoende aandacht krijgt. Scholen leggen vaak de nadruk op meetbare (cognitieve) opbrengsten. De Onderwijsraad pleit voor een brede opvatting van de onderwijskwaliteit, waarin ook aandacht is voor socialisatie en persoonsvorming. De aandacht voor de brede vorming komt ook naar voren in het Eindadvies Onderwijs2032 van de commissie Schnabel aan het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. In dit advies staat een drievoudige opdracht voor onderwijs, namelijk 'kwalificatie', 'socialisatie' en 'persoonsvorming' centraal. De KVLO (KVLO, 2016) onderschrijft het belang van bewegingsonderwijs voor de drie hoofdgebieden van Onderwijs 2032. In de nabije toekomst wordt dus kwaliteit van onderwijs nagestreefd door onder andere de domeinen socialisatie en persoonsvorming ook aandacht te geven. Het

'Bij de vergaderingen wordt ons altijd gevraagd naar sociale aspecten, daar zijn wij altijd veel beter in dat te benoemen dan de rest.'

'Dat is het interessante... volgens mij vinden we stiekem allemaal dat LO daar een meer geschikte setting voor is dan bijvoorbeeld natuur- of scheikunde. Aan de andere kant is het risico ... nou wat een vraag zou kunnen zijn, moet je daar niet over overleggen. We moeten ook oppassen, want het zou de verantwoordelijkheid van elke docent moeten zijn om ook aan die persoonsvorming en sociale vorming te werken'.

bewegingsonderwijs kan in deze een mooie rol vervullen.

Beroepsprofiel

In het beroepsprofiel van de docent bewegingsonderwijs wordt het belang van competenties van de docent bewegingsonderwijs om de persoonlijke en sociale ontwikkeling te stimuleren ook duidelijk onderkend. In het beroepsprofiel van 2017 (onlangs op 19 mei 2017 gepresenteerd in Noordwijk) wordt in het doel van het vak gesteld dat 'leerlingen beter moeten leren bewegen vanuit een pedagogisch perspectief (KVLO, 2017). Om dat doel te bereiken beschikt de docent bewegingsonderwijs over drie bekwaamheden; vakinhoudelijke, vakdidactische en pedagogische. De docent bewegingsonderwijs draagt vanuit de pedagogische bekwaamheid onder andere bij aan de burgerschapsvorming, en aan de ontwikkeling van leerlingen tot zelfstandige en verantwoordelijke volwassenen.

Wetenschap

Ook de wetenschap gelooft in de waarde van het bewegingsonderwijs (en sport) voor de persoonlijke en sociale vorming. Wetenschappers geven aan dat de docent de katalysator is om

de potentie van het bewegingsonderwijs te kunnen benutten (zie bijvoorbeeld Bailey et al., 2009). Hiermee wordt het belang aangegeven van een goede, pedagogisch onderlegde docent bewegingsonderwijs, met competenties om bewust op planmatige en bewezen wijze aan de persoonlijke en sociale ontwikkeling te werken. En dit terwijl docenten zelf aangeven dit nu niet te kunnen via een bewezen methode, maar de docenten geven aan te handelen op grond van eigen inschatting en ervaring. Hier rijst de uitdaging voor curriculumontwikkelaars, huidige docenten bewegingsonderwijs en onderzoekers om in samenwerking te komen tot een methode om op planmatige wijze de persoonlijke en sociale vorming te stimuleren in het bewegingsonderwijs in Nederland. Vervolgens is het zaak om die methode aan te passen als nodig en op een later tijdstip te onderzoeken wat de resultaten van het toepassen van de methode in de praktijk zijn.

In een project van het lectoraat Sportpedagogiek is men deze uitdaging aangegaan. Docenten en onderzoekers van de HHS proberen samen met docenten uit het werkveld - voorlopig een groep van VO-docenten(vmbo)- te overleggen welke doelen (thema's) en ontwerpprincipes, gericht op de persoonlijke- en sociale vorming realistisch en relevant zijn om in, en door het bewegingsonderwijs gestimuleerd te worden. Vervolgens is nagegaan waar

▲ *Stelling tijdens een workshop*

'Met name non-verbaal zie je veel meer dingen dan andere docenten.'

'Jongelui hebben steeds meer nodig om reflectie te kunnen toepassen op zichzelf. Wij proberen ons best te doen om die kwaliteit te versterken. Ja, dat vind ik een hele waardevolle, want die komt op allerlei manieren in opleidingstrajecten, maar ok bij het functioneren in de beroepspraktijk terug.... Ik merk heel erg dat het te maken heeft met de hectiek van de dagen en in de zap-cultuur... dan denken ze te weinig – 'wie ben ik nu eigenlijk' – en – 'wat doe ik' - . Wij moeten ze helpen om naar zichzelf te kijken. Zelfreflectie zou ik echt een mooi thema vinden om gericht... om daar iets mee te kunnen doen.'

de docenten in hun praktijk behoefte aan hebben om hun doelen met betrekking tot het persoonlijke en sociale kracht bij te zetten. Een focusgroep van docenten bewegingsonderwijs VO (vmbo) is samengesteld. Deze focusgroep heeft inmiddels twee bijeenkomsten gehad waarin genoemde vragen zijn besproken. Ook werd stilgestaan bij welke 'voorwaardelijke gedragingen op sociaal en persoonlijk vlak' deze docenten zagen om tot het bereiken van de inhoudelijke bewegingsdoelen te komen. Bijvoorbeeld het niet kunnen samenwerken werd genoemd, maar ook allerlei niet sociaal wenselijk gedrag is de revue gepasseerd. Ook werd er stilgestaan bij activiteiten die betreffende docenten al doen in hun lessen om die voorwaardelijkheden bij de leerlingen te stimuleren.

Dag voor LO

Dezelfde vragen zijn ook de revue gepasseerd in een themasessie op de Dag voor LO. De aanwezige docenten die zich voor deze thema sessie hadden ingeschreven zijn verdeeld in een PO- en VO-groep (aangevuld met een docent die aan het mbo doceert en een medewerker van de VO-raad). Ook hier kwam naar voren, dat ons vak bijzondere kansen heeft om persoonlijke en sociale doelen te stimuleren en ook zagen de docenten dat het nodig is om bij te dragen aan de ontwikkeling van persoonlijke en sociale doelen.

Wat na twee focus groep bijeenkomsten en de themasessie op de Dag voor LO voorzichtig geconcludeerd kon worden was dat het goed zou zijn om een soort database te ontwikkelen met activiteiten gerangschikt op bijdrage aan sociale- en persoonlijke waarden. Docenten kunnen de database raadplegen en al dan niet structureel gebruik gaan maken van activiteiten of aanpassingen aan het onderwijs, zodat bepaalde persoonlijke- en/of sociale waarden

gestimuleerd worden. Ons vak moet volgens ons primair bewegingsdoelen nastreven, maar door enkele aanpassingen aan het onderwijs kan er vaak tevens bijgedragen worden aan persoonlijke en sociale vorming. Zo zou eenieder activiteiten uit de database kunnen halen en die zelf aanpassen wanneer nodig aan het niveau van zijn/haar leerlingen. Door met een brede groep docenten bewegingsonderwijs deze database te vullen en daar vervolgens een structuur, een lijn in aan te brengen, zou de database door en voor docenten vorm krijgen.

'Gedrag is zo fysiek. Je ziet hoe een leerling is en hoe ze op elkaar reageren.'

Bijdrage aan LO-veld

Met dit praktijkgericht onderzoek willen wij een bijdrage leveren aan het veld van het bewegingsonderwijs. Door samen met de docenten bewegingsonderwijs, dus met de beroepspraktijk, onderzoek te doen, komen nieuwe kennis en inzichten direct ten goede aan de praktijk. Deze manier van werken kan getypeerd worden als co-creatie, als een community of learners, waar er samen geleerd en ontwikkeld wordt en waar kennis betekenis krijgt in en door interactie met anderen (zie ook Beishuizen, 2004). We streven binnen die community of learners een gemeenschappelijk doel na, te weten het produceren van een product (database). Deze werkwijze, van het doen van praktijkgericht onderzoek, kent een aantal positieve eigenschappen zoals:

- dat het eigen functioneren van de docenten bewegingsonderwijs, eigen doelen en eigen regie centraal wordt gesteld
- dat er met behulp van co-creatie nieuwe programma's en methoden worden ontwikkeld en daarmee de docenten zich ook elkaars voelen van het nieuw ontwikkelde
- kennis en ervaring van docenten uit de praktijk, opleidingsdocenten en wetenschappers goed wordt gebruikt en bij elkaar wordt gebracht.

Wij hopen dat naast de huidige participanten een grotere groep bij zou willen dragen in de toekomst aan de invulling van de database met activiteiten (inleidingen en afsluitingen) zodat vervolgens die rijkheid gecategoriseerd kan worden naar na te streven doelen in de persoonlijke- en sociale vorming. Hiermee willen wij gelijk een oproep doen aan collega's die activiteiten en/of methoden hebben ontwikkeld om bepaalde doelen op het persoonlijke en of sociale vlak bij hun leerlingen te stimuleren. Neem hiervoor per mail contact op met de auteurs van dit artikel.

Foto

Hans Dijkhoff

Contact:

a.f.t.luderus@hhs.nl
f.m.jacobs@hhs.nl

Kernwoorden:

praktijkgericht onderzoek, persoonlijke vorming, sociale vorming, Beroepsprofiel

'Die persoonsvorming en sociale vorming vinden we belangrijk, daarom zitten we hier, maar op welke onderwerpen zouden we dan wat willen? 'Zelfreflectie', ... 'samenwerking', ... 'leiderschap', ... 'initiatief', ... 'autonomie', ... 'verantwoordelijk zijn voor je eigen gedrag en dat leer je alleen maar als je naar jezelf leert kijken', ... 'ja, reflectie en het stimuleren van de actie daarop'.